

SHMUEL N. EISENSTADT

Çoklu Modernlikler

27 sayfalık görselleştirilmiş geniş özet

16 özgün bölüm gravürü · Gündelik örnekler
Ana fikirler · Eleştiriler · Akılda kalan sahneler

Özgün eserin yerini tutmayan açıklamalı okuma rehberi

OKUMAYA BAŞLAMADAN ÖNCE

Bu rehberin pusulası

Tokyo'da hızlı tren, Delhi'de yazılım merkezi ve İstanbul'da dijital banka modern görünür. Yine de aile, din, devlet ve yurttaşlık aynı biçimde düzenlenmez. Eisenstadt teknoloji benzerliğinin tek bir kültürel ve siyasal sonuca zorunlu olarak götürmediğini söyler.

Bu kitap nasıl okunmalı?

Modernleşmenin bütün toplumları tek Batılı kalıba sokmadığını; bilim, piyasa, devlet ve siyasal katılımın farklı tarihsel miraslarla birleşerek çoğul modern dünyalar kurduğunu savunan etkili tez.

Çoklu Modernlikler tek yazarlı klasik kitap biçiminden çok, Eisenstadt'ın 2000 tarihli Daedalus makalesi ve editörlüğünü yaptığı özel sayı etrafında gelişen programdır. Rehber onun ana tezini, uygarlık mirası, kurumsal farklılaşma, siyasal mücadele ve küresel etkileşim başlıklarıyla açıklar; her ülkeyi değişmez uygarlık kutusuna hapsetmez.

Aynı akıllı telefon bir ülkede devlet hizmetine giriş anahtarı, diğerinde aile işletmesinin pazarı, başka yerde protesto aracı olur. Araç aynıdır; onu kullanan kurumlar, tarihsel hafıza ve iktidar ilişkisi farklı modernlikler üretir.

KULLANIM ÖNERİSİ

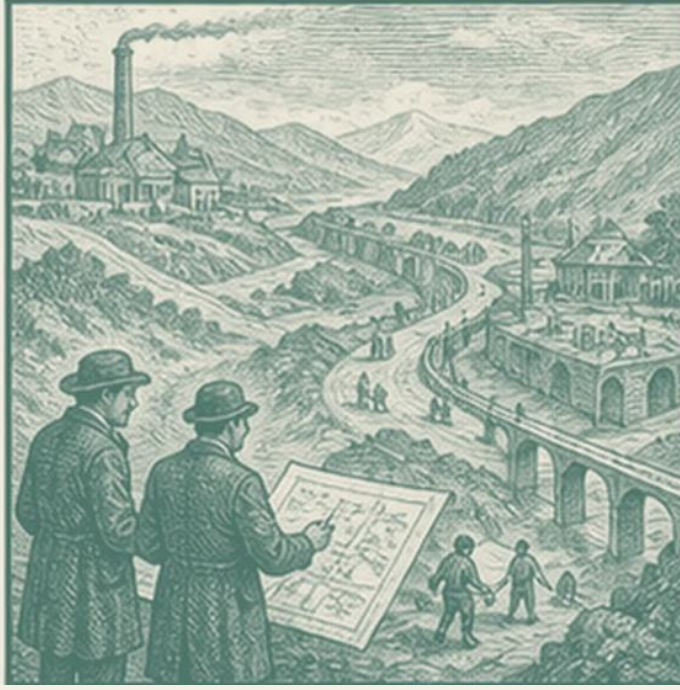
Bir oturuşta bitirmek zorunda değilsiniz; her gravür bir sonraki durak için hafıza kancasıdır.

YOL HARİTASI

21 durakta kitabın bütünü

01	Bu kitap nasıl okunmalı?	12	Japon modernliği örneği
02	Tek modernlik hikâyesi	13	Hindistan: Gelenek ile demokrasi
03	Modernliğin çekirdeği nedir?	14	İslam ve modern kamusal alan
04	Batı programı neden tek yol olmadı?	15	Sömürge karşılaşması
05	Eksen Çağı mirasları	16	Küreselleşme benzerlik mi üretir?
06	Kültürel program nasıl kurulur?	17	Çokluk görecilik değildir
07	Kurumlar birbirinden ayrışınca	18	Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer
08	Devrimci ve Jakobin modernlik	19	Kitap hakkında süren tartışma
09	Ulus-devletin farklı yüzleri	20	Bugüne taşınan üç soru
10	Demokrasi tek paket değildir	21	Bir cümlede kitabın özü
11	Kapitalizmin birden çok biçimi		

Tek modernlik hikâyesi

Eski modernleşme kuramları sanayileşen toplumların sonunda Batı Avrupa'nın kurum ve değerlerine benzeyeceğini varsaydı. Böylece soyut kavram, gözlenebilir bir ilişkiye dönüşür.

Köyden şehre göç, fabrika ve okul görüldüğünde sıradaki adımın aynı aile ve siyaset biçimi olacağı beklendi. Bu küçük olay büyük haritanın neresine bakmamız gerektiğini gösteren bir işarettir.

Teknoloji, kentleşme ve eğitim eski bağları dönüştürür; kuram bu ortak baskıdan tek sonuç çıkardı. Açıklamanın sınanacağı yer, varsayılan halkanın gerçekten çalışıp çalışmadığıdır.

Batı'nın kendi içinde liberal, faşist, sosyal demokrat ve devrimci modernlikler yaşamış olması bu çizgiyi zorlar. Yazarın dışarıda bıraktığı deneyimler kavramın sınırını görmek için dinlenmelidir.

Bir gelişme göstergesinin kültür ve siyaset için neden otomatik sonuç sayıldığını sorun. Sovyet ve faşist deneyimler modern araçların liberal sonuca kendiliğinden ulaşmadığının sert kanıtlarıdır. Bugüne taşımak geçmişi kopyalamak değil, aynı mekanizmayı yeni koşullarda aramaktır.

Modernliğin çekirdeği nedir?

Eisenstadt modernliği yalnız makine değil, dünyanın insan eylemiyle yeniden kurulabileceği ve düzenin sorgulanabileceği inancı olarak görür. Yazarın temel hamlesi tam olarak bu görünmeyen bağı açığa çıkarmaktır.

Vatandaş kuraklığı kader saymak yerine baraj, yasa ve bilim politikası tartışır. Sahneyi yavaşlatınca tek karar sandığımız şeyin öncesindeki etkiler belirginleşir.

Bilgi ve siyasal eylem geleceği açık proje haline getirir; yerleşik otorite açıklama ve meşruiyet vermek zorunda kalır. Bu süreç görünür olunca kişisel tercih ile yapısal baskı birbirinden ayrılabilir.

Her müdahale ilerleme değildir; modern mühendislik yıkıcı sonuç ve yeni tahakküm de üretebilir. Eleştirinin hedefi çoğu zaman soru değil, cevabın gereğinden fazla büyütülmesidir.

Bir yenilikte değişim gücünün yanında kimin karar verdiğini ve kimin risk taşıdığını sorun. Modernliğin açık uçluluğu hem yaratıcı yenilenmeyi hem büyük ölçekli toplumsal deneyi mümkün kılar. Karar öncesinde seçeneği olmayan kişiyi hesaba katmak tartışmayı dürüstleştirir.

Batı programı neden tek yol olmadı?

Avrupa'da doğan modern program sömürge, ticaret ve öğrenme yoluyla dolaşırken yerel seçkinler ve hareketler tarafından yeniden yorumlandı. Bu nokta atlanırsa fikir kolayca yanlış bir slogana dönüşür.

Anayasa fikri başka ülkeye çevrilirken yerel din dili, imparatorluk hafızası ve bağımsızlık mücadelesiyle birleşti. Gündelik ayrıntı, soyut düşüncenin hayata değdiği noktayı görünür kılar.

Aktarılan kurum mevcut kimlik ve güç çatışmasına girer; sonuç ne saf kopya ne değişmemiş gelenektir. Mekanizma aynı sonucu her yerde garanti etmez; bağlam onun gücünü artırır ya da azaltır.

Yerel uyarılama sözü başarısızlığı veya baskıyı kültür adına mazur gösteremez. Geçmiş bugünün kopyası saymak kadar aralarında bağ yokmuş gibi davranmak da yanıltır.

Bir kurumun adını değil, yerelde hangi aktörün onu hangi amaçla değiştirdiğini izleyin. Çeviri yalnız kelime değişimi değil, kurumun meşruiyet kaynağının yeniden kurulmasıdır. Bu soru, kitabın düşüncesini günlük bir alışkanlığa dönüştürebilir.

Eksen Çağı mirasları

Eisenstadt büyük dini-felsefi geleneklerin dünyevi düzen ile aşkın ölçü arasında gerilim kurarak sonraki siyasal hayallere dil verdiğini savunur. Mesele tek neden bulmak değil, sonucu üreten düzeni görebilmektir.

Hükümdarın emri yürürlüktedir ama adaletin daha yüksek ölçüsüne aykırı olduğu söylenebilir. Örnek kanıtın tamamı değildir; yine de iddianın nerede sınanacağını açık eder.

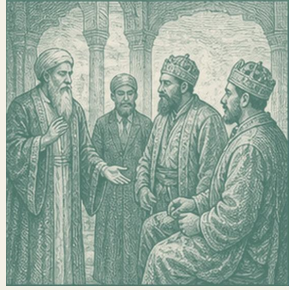
Aşkın ilke mevcut düzeni meşrulaştırabilir veya eleştirinin kaynağı olabilir. Aradaki basamakları atlamak etkileyici fakat boş bir sonuca yol açabilir.

Eksen Çağı şeması çok geniş coğrafyaları birkaç uygarlık tipine indirgeme tehlikesi taşır. Sonraki araştırmalar ayrıntıyı değiştirse bile iyi soru yaşamaya devam edebilir.

Bir mirasın tek sesini değil iktidarı destekleyen ve ona itiraz eden yorumlarını birlikte arayın. Bu yüksek-gerilim fikri modern protesto ve reform hareketlerinin eski dini dillerden yararlanmasını açıklar. Böyle bir gözlem kavramın açıklayıcı mı, yalnız etkileyici mi olduğunu gösterir.

OKUMA EŞİĞİ 1 / 3

İlk bağlantılar artık görünür

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Tek modernlik hikâyesi
- Modernliğin çekirdeği nedir?
- Batı programı neden tek yol olmadı?
- Eksen Çağı mirasları

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Kültürel program nasıl kurulur?
- Kurumlar birbirinden ayrışınca
- Devrimci ve Jakoben modernlik
- Ulus-devletin farklı yüzleri

Bağlantı sorusu: “Tek modernlik hikâyesi” ile “Eksen Çağı mirasları” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Kültürel program nasıl kurulur?” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Kültürel program nasıl kurulur?

Modern toplumlar birey, otorite, eşitlik ve ilerlemenin ne demek olduğunu tarihsel sembol ve çatışmalarla farklı biçimde yorumlar. Kavramın değeri, daha önce kopuk duran ayrıntıları aynı haritada buluşturmasındadır.

Aynı seçim bir yerde bireysel hak, başka yerde ulusal birlik, başka yerde dini adalet diliyle savunulur. Aynı kişiler başka kurallar içinde farklı davranınca açıklamanın yeri değişir.

Siyasal girişimciler eski simgeleri yeni kurumlarla bağlayarak geniş koalisyon ve meşruiyet kurar. Bu hareketin kim tarafından başlatıldığı kadar kim tarafından sürdürüldüğü de önemlidir.

Kültür insanları otomatik programlayan sabit yazılım değildir; yorumlar sürekli mücadele içindedir. Güçlü ton, belirsizlik ve bağlam payını ortadan kaldırmaz.

'Bu kültür böyledir' cümlesinin ardından kimin yorumunun egemen olduğunu sorun. Aynı gelenek içinde reformcu, muhafazakâr ve devrimci programların çıkması kültürün çoğulluğunu gösterir. Amaç düşünceyi insanlara etiket yapmak değil, görünmeyen koşulu fark etmektir.

Kurumlar birbirinden ayrışınca

Modernlikte ekonomi, bilim, hukuk, din ve siyaset daha özerk kurumlara ayrılır ama aralarındaki sınır her toplumda aynı çizilmez. Burada tanımdan çok, tanımın görmemizi sağladığı ilişki önemlidir.

Doktor tedavi kararını dini otoriteden bağımsız verirken hastane ahlaki itiraz için danışma kurulu kurabilir. Bu olayın tersini düşünmek zorunlu olanla değişebilir olanı ayırmayı kolaylaştırır.

Uzmanlaşma belirli alanda verimi artırır; sınır çatışmaları kimin son sözü söyleyeceğini yeniden belirler. Süreç, büyük değişimin gündelik tekrarlarla nasıl kurulduğunu gösterir.

Ayrışma dinin veya geleneğin mutlaka özel alana çekileceği anlamına gelmez. Bu uyarı kavramı reddetmez; doğru ölçüde kullanmayı sağlar.

Bir tartışmada bilimsel kanıt, hukuki yetki ve ahlaki değer sorusunu ayrı masalara yerleştirin. Sınırın nerede çizileceği başörtüsü, eğitim ve aile hukuku gibi alanlarda açık siyasal mücadeleye dönüşür. Kısa vadeli kazanç ile uzun vadeli maliyeti ayırmak bu merceği hayata geçirir.

Devrimci ve Jakoben modernlik

Modern düzeni bütünüyle akla göre yeniden kurma arzusu özgürleştirici devrim kadar toplumu zorla tek kalıba sokan projeler de doğurur. Bu başlangıç bir hüküm değil, sonraki örnekleri sinayacak mercektir.

Yeni yönetim eski takvimi, kıyafeti ve yer adını değiştirerek yeni insan yaratacağını düşünür. İnsan yüzü eklendiğinde tartışmanın kimin hayatına dokunduğu anlaşılır.

Geleceğin kesin bilgisine sahip olma iddiası muhalifi yalnız rakip değil ilerlemenin düşmanı yapabilir. Bir halkın maliyeti başka bir gruba aktarılıyorsa açıklama ona da bakmalıdır.

Köklü dönüşüm isteğini her zaman totaliterlik saymak haksız düzen karşıtı mücadeleyi küçümser. Bu sınır fikri zayıflatmaz; onu her kapıyı açtığı sanılan sahte anahtardan korur.

Bir reformun amacının yanında çoğul itiraz ve geri dönüş imkanını koruyup korumadığını sorun. Eisenstadt modernliğin yalnız huzurlu ilerleme değil, sürekli merkez ve protesto üretmesi üzerinde durur. Kişiyi suçlamadan önce davranışı üreten koşulu değiştirmek daha öğretici olabilir.

Ulus-devletin farklı yüzleri

Modern ulus-devlet ortak yurttaşlık kurarken dil, tarih ve sınırın kime ait olduğu konusunda farklı dahil etme ve dışlama yolları izler. İlk bakışta küçük görünen ayırım, sorumluluğun yerini değiştirir.

Okul herkese ortak dil öğretir; aynı ders bazı çocukların ana dilini görünmez yapabilir. Sahnedeki sonuç tek niyetten değil, küçük koşulların birleşmesinden doğar.

Merkezi eğitim ve ordu ortak kimlik üretir, yerel farkla pazarlık biçimi siyasal sonucu değiştirir. Bu bağlantı geçmişteki örneği bugüne birebir kopyalamadan karşılaştırma imkânı verir.

Ulusal birlik ne bütünüyle sahte ne de dışlamadan doğal olarak masumdur. Bir düzeni tarif etmek onu ahlaken onaylamak anlamına gelmez.

Ortak hizmet ile tek kimliğe zorlama arasındaki çizgiyi somut haklar üzerinden inceleyin. Vatandaşlık evrensel dil taşıırken kimin gerçek ulusun üyesi sayıldığı tarihsel mücadeleyle belirlenir. Hazır reçete yerine kararın gizli varsayımını açığa çıkarmak gerekir.

OKUMA EŞİĞİ 2 / 3

Ayrıntılardan büyük resme

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Kültürel program nasıl kurulur?
- Kurumlar birbirinden ayrışınca
- Devrimci ve Jakoben modernlik
- Ulus-devletin farklı yüzleri

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- Demokrasi tek paket değildir
- Kapitalizmin birden çok biçimi
- Japon modernliği örneği
- Hindistan: Gelenek ile demokrasi

Bağlantı sorusu: “Kültürel program nasıl kurulur?” ile “Ulus-devletin farklı yüzleri” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “Demokrasi tek paket değildir” bu yolu nasıl değiştirebilir?

Demokrasi tek paket değildir

Seçim, hukuk, protesto ve katılım farklı tarihsel koalisyonlarda birleştiği için demokrasinin kurumsal biçimleri çeşitlenir. Bölüm böylece kişiyi suçlamadan önce koşulları incelemeyi önerir.

Bir ülkede yerel meclis güçlü, diğerinde merkezi mahkeme, başka yerde parti üyeliği katılımın ana kapısıdır. Büyük kelimelerin gerisindeki basit hareket burada açıkça görülür.

Toplumsal hareket ve elit uzlaşması hangi denetim kanalının güçleneceğini belirler. Mekanizmayı tersine çevirmek, fikrin karşı örnek karşısındaki dayanıklılığını gösterir. Çoğul biçim fikri temel hak ihlalini 'bizim demokrasimiz' sözüyle örtmemelidir. Karşı örnek iddiayı yok etmekten çok hangi koşulda geçerli olduğunu gösterir.

Seçimin varlığı kadar ifade, örgütlenme, hukuk ve iktidar değişimi imkanını ölçün. Demokrasi yerel biçim alabilir, fakat iktidarın barışçıl biçimde kaybedilebilmesi temel sınavlardan biridir. Geçmişteki sonucu değil, o sonucu doğuran soruyu bugünün araçları içinde sınamak gerekir.

Kapitalizmin birden çok biçimi

Piyasa ekonomisi aile şirketi, refah devleti, kalkınmacı devlet ve liberal finans gibi farklı kurumsal bileşimlerde çalışabilir. İddia her şeyi açıklamaz; fakat doğru soruyu kurmak için sağlam bir başlangıç verir.

İki fabrika aynı ürünü üretir; biri uzun süreli istihdam, diğeri kısa sözleşme ve hissedar getirisi üzerine kurulur. Bu an, kitabın genel savını tek bir hayatın ölçeğinde sınamamıza izin verir.

Finans, eğitim ve çalışma hukuku şirketin zaman ufkunu ve riskin kime aktarıldığını belirler. Bu zincirde hangi halka koparsa sonucun değişeceği ayrıca sorulmalıdır.

Ulusal model anlatısı ülke içindeki sınıf ve bölge farklarını gizleyebilir. Benzetme akılda kalıcıdır ama dünyanın tamamı değildir.

Bir ekonomi etiketinin ardında iş güvencesi, vergi ve bakım düzenini somut olarak karşılaştırın. Kurumsal tamamlayıcılık, tek bir şirket kültüründen çok eğitim-finance-hukuk bağını açıklamaya yarar. Kesin hüküm karşısında eksik kanıt sormak acele genellemeyi durdurabilir.

Japon modernliği örneği

Japonya sanayi ve bürokrasiyi hızla geliştirirken imparatorluk simgesi, grup bağlılığı ve yerel kurumlarla özgün bileşim kurdu. Bu çerçevede kurulduğunda kitabın zor görünen sorusu gündelik hayata yaklaşır.

Hızlı tren en ileri mühendisliği taşıırken şirket töreni ve kıdem ilişkisi başka bir sosyal zaman üretir. Olayı yaşayan kişi tüm yapıyı görmese de yapı onun seçeneklerini etkiler.

Seçici alım yabancı teknolojiyi yerel örgüt ve ulusal proje içinde yeniden düzenler. Mekanizma görüldüğünde benzer görünen iki olayın neden farklı sonuç verdiği anlaşılır.

Japonya'yı uyumlu tek kültür saymak sınıf, cinsiyet, azınlık ve savaş tarihini siler. Tek etkileyici olayın bütün toplumlar adına konuşmasına izin verilmemelidir.

Başarı öyküsünde bedeli ödeyen grupları ve zaman içindeki değişimi ayrıca sorun. Savaş sonrası dönüşümler aynı ulusal modelin bile zaman içinde köklü biçimde değişebildiğini gösterir. Kavramı önce kendi davranışımızda aramak onu kolay suçlama aracından kurtarır.

Hindistan: Gelenek ile demokrasi

Hindistan anayasal demokrasi, sömürge idaresi, dini çoğulluk ve kast mirasını aynı modern siyasal alanda birleştirdi. Yazar tekil olayı daha geniş bir yapının belirtisi olarak okumamızı ister.

Yüksek teknoloji çalışanı seçimde oy verirken evlilik kararında kast ağı güçlü kalabilir. Örneği hatırlamak, kuru kavramı ezberlemekten daha kalıcı bir yol sunar.

Yeni hukuk eski ilişkileri hemen silmez; hareketler hukuku kullanarak geleneğin içindeki eşitsizliğe itiraz eder. Neden ile sonuç arasındaki ara adımlar kitabın asıl açıklama gücünü taşır.

Ülkeyi yalnız gelenek-modernlik ikiliğiyle anlatmak büyük tarihsel ve bölgesel çeşitliliği küçültür. İnsan niyeti ile kurumsal sonuç her zaman aynı yönde ilerlemez.

Aynı kişinin hayatında modern hak ile eski bağlılığın nasıl pazarlık ettiğini izleyin. Alt kast hareketlerinin anayasal dili kullanması, modern kurumun yerel eşitsizliğe karşı yeniden sahiplenilmesidir. Ortalama sonuç kadar bedeli kimin ödediğini de görmek gerekir.

OKUMA EŞİĞİ 3 / 3

Son sorulara yaklaşıırken

GERİDE KALAN DÖRT DURAK

- Demokrasi tek paket değildir
- Kapitalizmin birden çok biçimi
- Japon modernliği örneği
- Hindistan: Gelenek ile demokrasi

SIRADAKİ DÖRT DURAK

- İslam ve modern kamusal alan
- Sömürge karşılaşması
- Küreselleşme benzerlik mi üretir?
- Çokluk görecilik değildir

Bağlantı sorusu: “Demokrasi tek paket değildir” ile “Hindistan: Gelenek ile demokrasi” arasında hangi düşünce yolu kuruluyor? Bir sonraki durak olan “İslam ve modern kamusal alan” bu yolu nasıl değiştirebilir?

İslam ve modern kamusal alan

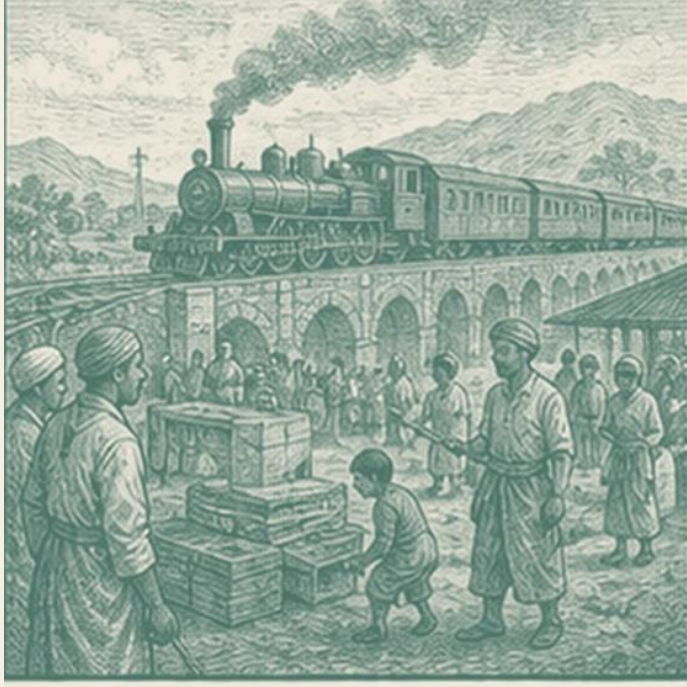
Müslüman toplumlarda modernlik dinin kaybolması değil, dini otorite, devlet, eğitim ve kamusal ahlakın yeniden tartışılması biçimini alabildi. Bu cümle sonuçtan önce hangi şartların oluştuğunu araştırmaya çağırır.

Mühendislik okumuş hareket üyesi modern parti örgütüyle dini adalet talep eder. Sahne, kavramı tanımdan çıkarıp insan yüzü ve gerçek bedelle buluşturur.

Kitlesel eğitim ve medya metne erişimi genişletir; yeni yorumcular geleneksel otoriteyle rekabet eder. Bu bağlantı niyet ile sonuç arasındaki mesafeyi görünür tutar. Tek bir 'İslami modernlik' anlatısı ülkeler, mezhepler, kadınlar ve siyasal yönelimler arasındaki farkı siler. Açıklama olasılık gösterir; değişmez kader ilan etmez.

Dini söylemin modern araç, kurum ve yurttaşlık diliyle kurduğu somut bağı inceleyin. Sekülerleşme tek rota olmayınca din modern siyasetin dış kalıntısı değil etkin kurucu unsuru olabilir. Görev tek doğruyu ezberlemek değil, yanlış kurulmuş soruyu fark etmektir.

Sömürge karşılaşması

Modern kurumların dünya çapında yayılması çoğu kez eşit alışverişten değil sömürge yönetimi, zor ve hiyerarşik bilgi üretiminden geçti. Kavram, hazır cevap vermekten çok dikkatin yönünü değiştirir.

Demiryolu mal ve insan taşır, aynı hat hammaddeyi limana ulaştırıp imparatorluk denetimini güçlendirir. Bir ayrıntı değiştiğinde sonucun da değişmesi, kaderden değil ilişkiden söz edildiğini gösterir.

Altyapı yeni imkan yaratırken tasarım amacı ve mülkiyet kazancın yönünü belirler. Burada önemli olan adımları sırayla izlemek ve hiçbirini doğal kabul etmemektir.

Sömürge kökeni bulunan her kurumu tümüyle dışarıdan ve değişmez saymak yerel sahiplenmeyi küçümser. Kitabın dönemi ve seçtiği örnekler hesaba katılmadan kavram kolayca dogmaya dönüşür.

Bir modernleşme projesinde kimin planladığını, kimin ödediğini ve kimin sonradan dönüştürdüğünü sorun. Bağımsızlık sonrası devletler miras kalan bürokrasiyi hem kullandı hem ulusal hedeflerle yeniden biçimlendirdi. Dijital araç değişse bile güven, korku, itibar ve güç ilişkileri yeni biçimde sürebilir.

Küreselleşme benzerlik mi üretir?

Küresel medya ve piyasa aynı ürünleri yayarken kimlik hareketleri ve yerel yorumları da yoğunlaştırabilir. Bundan sonraki tartışma bu temel bağlantının ne kadar taşınabileceğini sınar.

Dünya markasının mağazası her yerde benzer, reklamında yerel aile ve bayram imgesi kullanılır. Örneğin gücü süslü olmasında değil, neden ile sonucu yan yana getirmesindedir.

Standart ağ yerel aktöre yeni kaynak verir; karşılaştırma farkı daha görünür ve siyasal hale getirir. İlişki tek yönlü değildir; sonuç da kendisini doğuran koşulları değiştirebilir.

Yerel direnç her zaman özgürleştirici değildir; dışlayıcı milliyetçilik de üretebilir. Kanıt, yorum ve değer yargısını ayrı tutmak burada özellikle önemlidir.

Bir küresel biçimin yerelde kim tarafından hangi anlamla yeniden kurulduğuna bakın. Küresel karşılaştırma insanlara yalnız benzerlik değil, kendi farklılıklarını adlandıracak yeni dil de verir. Başka türlü olsaydı ne değişirdi sorusu fikri gerçek bir olayda sınar.

Çokluk görecilik değildir

Çoklu modernlikler tek rota olmadığını söyler; işkence, ayrımcılık veya susturmayı kültürel fark diye eleştiriden muaf tutmaz. Bu ayrım kitabın geri kalanında izlenecek yolu açar.

Yönetim basın yasağını 'bizim geleneğimiz' diye savunduğunda yerel muhalifler aynı gelenekten özgürlük dili çıkarabilir. Aynı olayı başka kişinin gözünden görmek görünmeyen maliyeti açığa çıkarabilir.

Kültür içindeki mücadele tek temsilci iddiasını bozar ve ortak hak ölçüsüyle yerel ses arasında bağ kurar. Kavram ancak bu ara hareketler açıkça görüldüğünde gerçek bir düşünme aracına dönüşür.

Evrensel ölçü de güçlü ülkelerin kendi modelini dayatma aracına dönüşebilir. Kavram bazı olaylarda merkezde, bazılarında yalnız yardımcı etkindir.

Eleştiride etkilenen kişinin sesini, somut zararı ve eşit gerekçe ölçüsünü birlikte kullanın. Bu sınır, çoğulculuğu hem tek tip dayatmadan hem de her gücü dokunulmaz sayan görecilikten korur. Bir haftalık küçük gözlem, büyük iddianın gündelik karşılığını gösterebilir.

SON DURAKLAR · SINIR

18. DURAK

Kitabın kolay yanlış anlaşılacağı yer

Tez 'her ülke kendine özgüdür, karşılaştırma yapılamaz' demez. Ortak modern baskılar vardır; fakat tarihsel miras, aktör ve çatışma bunları farklı kurumsal programlara dönüştürür.

Akıllı telefon her yerde aynı teknik ağa bağlanır ama devlet gözetimi, aile dayanışması veya protesto örgütlenmesi için farklı sonuç üretir. Ortak araç ile çoğul kullanım birlikte gerçektir.

Okur ülkeyi değişmez kültür kişiliği gibi konuşmamalı; hangi kurumun, hangi dönemde, hangi grup mücadelesiyle farklılaştığını göstermelidir. Çokluk açıklama için başlangıçtır, son cevap değil.

SON DURAKLAR · TARTIŞMA

19. DURAK

Kitap hakkında süren tartışma

Kavram 1950'lerin tek çizgili modernleşme kuramına güçlü bir itiraz oldu ve din, uygarlık, küreselleşme ile karşılaştırmalı sosyoloji çalışmalarında geniş bir araştırma programı başlattı.

Eleştiriler uygarlık sınırlarının fazla bütünsel çizilebildiğini, ulus içi sınıf ve cinsiyet farklarının gölgede kaldığını, 'çokluk' dilinin otoriter rejimlerce kültürel mazerete çevrilebileceğini söyler.

Bir araştırmacı ortak kapitalist baskıyı, diğeri uygarlık mirasını, üçüncüsü sömürge gücünü vurgular. Sağlam açıklama bunlardan birini sihirli anahtar yapmadan somut bağlantıyı gösterir.

SON DURAKLAR · BUGÜN

20. DURAK

Bugüne taşınan üç soru

Modernliği hangi ölçüyle tanıyorum? Aynı kurum farklı yerde neden başka sonuç veriyor? Kültürel fark sözü kimin gücünü saklıyor?

Aynı dijital hizmetin üç ülkedeki kullanımını karşılaştırın; teknoloji aynıyken hukuk, aile ve devlet ilişkisinde değişen ayrıntıyı bulun.

Okur bir düğünde geleneksel kıyafetle QR kodlu ödeme yan yana görünce bunu 'eski ile yeninin tuhaf karışımı' değil, modernliğin normal çoğulluğu olarak okumaya başlar.

SON DURAKLAR · ÖZ

21. DURAK

Bir cümlede kitabın özü

Modernlik tek bir Batılı son durak değil; ortak değişim güçlerinin farklı tarih, din, kurum ve siyasal mücadelelerle yeniden yorumlandığı çoğul ve çatışmalı dünyadır.

Akılda tutulacak son görüntü, yeşil ve bakır bir dünya haritasında aynı ışık ağından doğan tren, meclis, tapınak ve pazar yollarının farklı desenlere ayrılması.

Tez bizi farkı egzotikleştirmeye değil, ortak araçların farklı güç ilişkilerinde nasıl başka hayatlar kurduğunu somut olarak araştırmaya çağırır.

KAYNAKLAR VE KAPSAM

Neye dayandık, nerede durduk?

[1] American Academy of Arts and Sciences - Multiple Modernities

[2] Daedalus - Multiple Modernities full issue

TELİF VE SORUMLULUK NOTU

Bu çalışma eğitim ve araştırma amacıyla hazırlanmış özgün bir özet ve yorum rehberidir. Kitabın cümlelerini yeniden üretmez ve özgün eserin yerini tutmaz. Sağlık ve psikoloji başlıkları genel bilgi verir; tanı, tedavi veya kişiye özel profesyonel öneri değildir.

SON CÜMLE

Tez bizi farkı egzotikleştirmeye değil, ortak araçların farklı güç ilişkilerinde nasıl başka hayatlar kurduğunu somut olarak araştırmaya çağırır.